

“ILM - FAN VA INNOVATSION YUTUQLARNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MUAMMOLARI”

**Respublika ilmiy-amaliy
konferensiyasi**

**“Ilm - fan va innovatsion yutuqlarni
rivojlantirishning dolzarb muammolari”
Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi № 9.**

**«Актуальные проблемы развития науки и
инновационные достижения»
Республиканская научно-практическая
конференция № 9.**

**Republican scientific-practical conference "Actual
problems of development of science and
innovative achievements" № 9.**

Toshkent-2022

УУК 001 (062)

КБК 72я43

“Ilm - fan va innovatsion yutuqlarni rivojlantirishning dolzarb muammolari” [Toshkent; 2022]

“Ilm - fan va innovatsion yutuqlarni rivojlantirishning dolzarb muammolari” mavzusidagi respublika 9-son ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami, 20 Noyabr 2022 yil. – Toshkent: «Sciences» MChJ, 2022.

Ushbu Respublika-ilmiy masofaviy konferensiya «Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi» va «Raqamli O'zbekiston - 2030» davlat dasturlarida ko'zda tutilgan vazifa – ilmiy izlanish yutuqlarini amaliyotga joriy etish bilan fan sohalarini rivojlantirishga bag'ishlab o'tkazilgan.

Ushbu Respublika-ilmiy konferensiyasida ta'lim sohasida faoliyat olib borayotgan professor-o'qituvchi va talaba-o'quvchilar tomonidan tayyorlangan ilmiy tezislar kiritilgan bo'lib, unda ta'lim tizimida ilg'or zamonaviy yutuqlar, natijalar, muammolar, yechimini kutayotgan vazifalar va ilm-fan taraqqiyotining istiqboldagi rejalari tahlil qilingan.

TASHKILIY QO'MITA

- S.Beknazarova - texnika fanlari doktori (Dsc), dotsent, Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalar universiteti, Audiovisual texnologiyalari kafedrasini professori, Tashkiliy qo'mita a'zosi;
- A.Maxmudova - falsafa fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat tibbiyot instituti ijtimoiy va gumanitar fanlar kafedrasini mudiri, Tashkiliy qo'mita a'zosi;
- Sh.Aktamov – SCIENCES MCHJ rahbari, Beruniy nomidagi Davlat stipendiyasi sohibi, Toshkent axborot texnologiyalar universiteti magistranti, Tashkiliy qo'mita a'zosi;
- D.Gafurova - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktor PhD, Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti, menejment va marketing kafedrasini dosenti;
- G.Nazarova - texnika fanlari nomzodi (Phd), dotsent, Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalar universiteti, Pochta aloqasi texnologiyalari kafedrasini, Tashkiliy qo'mita a'zosi;
- Q.Xalikov - tibbiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent, Samarqand Davlat tibbiyot universiteti biologik kimyo kafedrasini mudiri, tashkiliy qo'mita a'zosi;
- I.Soliyev - iqtisod fanlari nomzodi, dotsent, Namangan davlat universiteti Iqtisodiyot kafedrasini mudiri, Tashkiliy qo'mita a'zosi;
- F.Nishonov – (Phd) dotsent, Namangan muhandislik-qurilish institute, Muhandislik kommunikatsiyalari qurilish va montaji kafedrasini mudiri;
- L.Abduraximova - tibbiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Toshkent tibbiyot akademiyasi, simulyatsion o'qitish kafedrasini dotsenti, Tashkiliy qo'mita a'zosi;

Mundarija\Содержание\Content:

1. Umarova Shaxlo	
Taraqqiy etayotgan jamiyat hayotida axloqning tutgan o`rni	6
2. Ergasheva Odina	
Maktabgacha yoshadagi bolalarga horijiy tilni orgatishni takomillashtirish	10
3. Ergasheva Odina	
Maktabgacha talimda aktdan foydalanish foydali va zararli taraflari	13
4. Abduraxmanova Nodiraxon	
Хукукий маданият ва демократия: ижтимоий фалсафий ёндашувлар ва концепциялар ...	16
5. M Ro'ziyeva	
Воҳа лўлилари таквимий маросимларининг этномаданиятда тутган ўрни.....	19
6. Nosirova Marg'uba	
Хотин – қизлар миграция траекторияси ва жинойтчилик	22
7. Komilova Mexrinur	
Применение нечеткой логики в автономного адаптивного управления	27
8. Aslanova Xolida, Eshboyeva Surayyo, Rashidova Laylo	
Аптозо (tartibli o'lim) va Некроз (tartibsiz o'lim) jarayonini kuzatish va tirik organizmlarga ta'sirini o'rganish	29
9. I.B.Mattiev	
Талабаларда саломатликни таъминлашда жисмоний тарбиянинг ўрни	32
10. I.B.Mattiev	
Талабаларда жисмоний тарбия ва соғломлаштиришга бўлган дунёқараш омиллари	35
11. Rustamov Abror	
Ўқув машғулотларини бошқариш ва лойиҳалаш механизмлари	38
12. Rustamov Abror	
Ўқув машғулотларини ташкил этиш мазмуни ҳамда уларга қўйиладиган талаблар	40
13. Alimova Vazirakhon, Rano Kasimova	
Chulponning "kecha va kunduz " asarining inglizcha tarjimasida badiiyatning saqlanishi	43
14. Nosirova Marg'uba	
Миграция тушунчалари ва асосий илмий ёндашувлар таснифи.....	46
15. Abdanbekova Nilufar	
Chet tilini o'qitishda til va nutqning ahamiyati.....	54
16. Aliyeva Umidaxon	
Tredlifting — 3d mezoiplarining o'ziga xosligi	58

intilayotgan va uni yanada yuqori bosqichga olib chiqish, AKT integratsiyasini yanada samarali, intensiv va samaraliroq qilish, yangi g'oyalar, hamkorlar, vositalar va maqsadlar bilan boyitish va mustahkamlash istagida bo'lgan direktorlar uchun ham foydali bo'ladi.

Bizning xalq mintalitedining umumiy fikrida AKT faqat zararli jihat sifatida talqin qilinadi. Ammo ushbu vositalardan to'g'ri foydalanish yoshlarning axborot texnologiyalari borasidagi umumiy malakasi va kompetensiyasini rivojlantirishga yordam beradi. Kiybersport borasida mamlakat terma jamosaining yoshlari erishayotgan natijalar va ushbu tizimda hukumatning alohida qarorlarini ham takidlash maqsadga muvofiqdir.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining 2020 yil 22 dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-sonli qarori.

2. "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim muassasasining davlat o'quv dasturi. T: 2018 y. 21-bet.

3. Sayidaxmedov N. Pedagogik amaliyotga yangi texnologiyalarni qo'llash namunalari .- T.:RTM,2010.

4. G'ulomova M.X Yangi innovatsion texnologiya yordamida ta'lim samaradorligini oshirish usullari // Innovatsiya o'quv jarayonida (tezislar to'plami).- T.:2009.

5. www.OpenEmis.uz

6. www.id.egov.uz

7. www.bbit.uz

8. www.mdo.uz

ҲУҚУҚИЙ МАДАНИЯТ ВА ДЕМОКРАТИЯ: ИЖТИМОЙ ФАЛСАФИЙ ЁНДАШУВЛАР ВА КОНЦЕПЦИЯЛАР.

Абдурахманова Нодирахон Хуснутдиновна
ТТА ижтимоий фанлар кафедраси

Борликдаги барча нарсалар ўз тартиблари ва қонунларига эга. Ш.Л.Монтескьенинг фикрига кўра, инсон илоҳий қонунларга ва ўзи яратган қонунларга мувофиқ яшайди, биринчиси барқарор, ўзгармас, иккинчиси эса бекарор, ўзгарувчан⁵. Одам тез унутувчи мавжудот, шунинг учун Яратган илоҳий тартиблар, қонунлар борлигини, файласуфлар ва қонуншунослар эса унинг эсига фуқаролик бурчи, ижтимоий вазифалари борлигини эсига

⁵ (Қаранг: Монтескье Ш.Л. О духе законов. - Москва : Изд.АСТ, 2022. С. 9-10).

солиб туради⁶. Одам яратадиган тартиблар, қонунларга мувофиқ жамиятда қандай бошқариш демократиями, аристократиями ёки монархиями мавжудлигини билса бўлади. Монтескье фикрига кўра, аристократик ёки монархистик бошқаришда ҳукмдор ўзини қонунлар, тартиблардан юқори қўяди, демократик бошқаришда эса барча, шу жумладан, ҳукмдор, давлат бошлиғи ҳам, уларга бўйсунди. Бундан ташқари, демократик бошқаришда эзгулик, эзгу амаллар ҳам устуворлик қилади, барча институтлар, қисмлар бир бирларидан эзгу ишларни амалга оширишда ўзишга ҳаракат қиладилар. Агар ҳуқуқий маданият қонунлар, тартиблар устуворлигини эътироф этишга, улар орқали эзгуликни қарор топтиришга хизмат қилса, демак, у демократик бошқариш механизmidир. Мазкур пастулат ҳуқуқий маданият ва демократия тўғрисидаги замонавий қарашлардан келиб чиқади; уларга бир бирига диалектик боғлиқ воқелик сифатида уйғун қараш шаклланган. Шунинг учун ҳуқуқий маданият билан демократия бир бирини тақозо этади, ҳуқуқий маданият демократияга хизмат қилганидек, иккинчиси ҳам биринчисига хизмат қилади; улар диалектик уйғунликда ривожланиш хусусиятига эга. Мазкур пастулатни деярли барча фалсафий ёндашувлар ва концепциялар, улар ўртасида маълум бир ғоявий фарқлар ва гносеологик мақсадлар бўлишига қарамай, тасдиқлайди. Улар ҳақида зарур қарашларга эга бўлиш муаммонинг қанчалик илмий муҳимлигини ва объект доирасининг қанчалик кенглигини кўрсатади. Бундан ташқари, ҳуқуқий маданият муаммоларига бағишланган адабиётларда унинг демократия билан боғлиқ жиҳатлари негандир тилга олинмайди, улар ўртасидаги диалектик боғлиқлик фалсафий таҳлил қилинмайди. Бу эса ҳуқуқий маданиятни фалсафий тадқиқ этиш ҳали етарли амалга оширилмаганини билдиради.

Ҳуқуқий маданият ва демократия уйғунлиги мавзусини тадқиқ этганда, бизнинг фикримизча, ҳуқуқ феноменига урғу бериш матиқан тўғри бўлади. Демократияга оид фалсафий ёндашувлар ва концепциялардаги ҳуқуқнинг ўрни, инсон эрки, озодлик, меҳнат ҳуқуқи, яшаш ҳуқуқи, сайлаш ва сайланиш, давлат ишларини олиб боришда иштироқи ҳуқуқи, ҳурфикрлик, ижод эркинлиги кабиларга эътибор қаратилади. Айнан улар ҳуқуқ фалсафасининг предмети ҳисобланади ва бизни ижтимоий-сиёсий таълимотлар томонга оғиб кетишдан асрайди. Бизга демократик ёндашувлар ва концепциялардаги ижтимоий-сиёсий воқеликлар эмас, улардаги инсон ҳуқуқи ва эркинликларига оид қарашлар зарур. Улар негиздаги фалсафий моҳият, инсоннинг давлат билан алоқалари, бошқариш тизими билан инсон эрки масалалари тадқиқотимиз мақсадига мувофиқдир. Мавжуд илмий сиёсий ва фалсафий адабиётларни ўрганишдан келиб чиқиб демократияга оид ёндашувлар ва концепцияларни қуйидагиларга гуруҳлашимиз мумкин:

⁶ (Ўша жойда).

1. Афина демократияси.
2. Мумтоз либерал демократия.
3. Замонавий либерал демократия ёки неолиберализм концепцияси.
4. Элитаризм ёки элитар демократия.
5. Сиёсий плюрализм концепцияси.
6. Конституционализм
7. Полиархия концепцияси.
8. Вакиллик демократияси.
9. Иқтисодий демократия.
10. Ҳуқуқий демократизм.

Мазкур ёндашувлар ва концепцияларни яна давом эттириш мумкин, бироқ ушбу йўналишларнинг ўзи мавзумиздаги мақсадни очиб беришга етарли материаллар бера олади.

1. Демократия тўғрисида гап кетганида, тадқиқотчилар аввало Афина тажрибасини тилга олишади, уни мумтоз мисол, инсоният тарихидаги ибратли сиёсий ва ҳуқуқий тажриба сифатида эслашади. Айнан Афина демократияси Платон ва Аристотелнинг сиёсий-фалсафий қарашларига таъсир этган, улар асарларидаги фикрлар Афина демократияси (эр авв. 594- 321 йиллар)ни англашга, ундаги тажрибалар ҳақида маълум бир хулосалар чиқаришга имкон беради. Манбаларда айтилишича, Афина демократиясига архонт Солон асос солган. Халқ йиғини сайлаган стратеглар Афина давлати учун зарур бўлган қонунларни қабул қилган. Қонунларни бажариш ҳамма учун баб-баровар тенг тааллуқли эди. Қуллар, аёллар ва муҳожирларнинг ҳуқуқлари чекланган бўлса -да , умумий қонунларга риоя этиш уларга ҳам мажбурий эди. Маълумки, Қадимги Афинада аввал шоҳлик давлат тизими мавжуд эди, давлат бошқариш ҳуқуқи ушбу қатлам қўлида эди. Шоҳликдан архонтатга ўтиш осон кечмаган, албатта⁷ Дракон қонунлари илк ёзма нормалар бўлган. Уларда белгиланган жазолар бешавқатлиги билан ажралиб туради. Оддий кишилар, демос кун кўриш учун, Периклнинг хабар беришича, ҳатто “болаларини ҳам сотишган” Бу қонун томонидан қўллаб- қувватланган⁸. Солон даврида эса қонунга итоат этишнинг демократик даври бошланган. Унинг фикрича, давлат ҳаётини бошқариш, жамиятдаги осойишталик қонунлар туфайлидир, қонунлар йўқ жойда бетартиблик, бошбошдоқлик, хаос юзага келади. Демосни “қарздорлик балоси”дан халос қилгани учун Солонни улуғлашган. Кишилар қарз тўлови сифатида соғлиги, танасини қўйишган, давлат бу тартиб тарафдори бўлган. Солон бу тартибни бекор қилиб, “қарздорлик балоси”ни бекор қилади. Демосга эркинлик берилади. Энг муҳими шундаки, Солон шахснинг сиёсий ва

⁷ (Қаранг: Безускул В. Афинская демократия. Обший очерк. -Харьков: Изд. “Союз”, 1920. С.15- 16).

⁸ (Ўша асар. С. 19- 20).

иктисодий ҳуқуқини қўллаб -қувватлади, у ҳуқуқлари паймол этилган кишиларга эрк берди, ватандан чиқиб кетишга мажбур бўлганларни орқага қайтарди. Айрим шахсларнинг ҳаддан ташқари катта ерга эга бўлишини, ҳаддан зиёд бойлик тўплашга интилишини чегаралади. Кишиларнинг ўз ҳуқуқларни ҳимоя қилиши учун суд тизимини жорий этди. Унинг давлат бошқариши демократик хусусиятга эга бўлганини Аристотель алоҳида қайд этади⁹ Файласуф фикрига кўра, Солон фуқароларнинг раҳбарларни сайлаш ҳуқуқини ўрнатган, сайланган раҳбарлар эса иш кўзини биладиган кишилар билан маслаҳатлашиб турган, натижада демократик бошқариш сайлаш ҳуқуқидан униб чиққан¹⁰ Баъзи тадқиқотчилар Афина демократиясини Сукрот ҳаёти ва ижоди билан боғлайдилар ва ўша даврдаги инсон ҳуқуқининг идеал тасвирини яратадилар. Сукротнинг фалсафий-ахлоқий позициясини шахс ҳуқуқининг идеал кўриниши сифатида қараш позитив ёндашув, бироқ унингш қатл этилишида мазкур идеални асослашга ҳожат қолмайди. Бегуноҳ кишининг афиналик демократлар томонидан суд ва ўлимга ҳукм қилиниши демократия тамойилларига сиғмайди.¹¹ Демак, демократия ва инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлашнинг идеал шакли йўқ, инсон характери, когнитив тажрибалари, эҳтирослари билан боғлиқ ҳар қандай ҳаёт тарзида ғайриҳуқуқий ҳодисалар -учраши мумкин. Аммо ушбу ғайриҳуқуқий ҳодисалар нормага, турмуш тарзи ва одатга айланмаслиги лозим.

Воҳа лўлилари тақвимий маросимларининг этномаданиятда

тутган ўрни

М.Рўзиева

катта ўқитувчи,

Термиз давлат университети.

Бадий сўз санъатининг энг қадимги ва узоқ тарихга эга бўлган соҳаси фольклордир.Халқ бадий фаолиятининг таркибий қисми бўлмиш фольклор халқ санъатининг бошқа турларидан (муסיқа, театр, рақс, тасвирий ва амалий санъат ҳамда бошқалардан оғзаки сўз санъати эканлиги билан ажралиб туради)

Оғиздан-оғизга, авлоддан-авлодга, даврдан-даврга ўтиб, халқнинг истеъдодли вакиллари ижросида сайқал топади. Фольклор асарлари дастлаб қандай яратилган

⁹ (Қаранг: Аристотель. Сочинения в четырех томах. - Москва : Мысль, 1983. С.465- 466.).

¹⁰ (Ўша асар С.465).

¹¹ (Қаранг: Зберовский А.В. Сократ и афинская демократия (социально- философское исследование). - Краснодар: КГАУ, 2007).